

Војвода Лекић Војводић, министар унутрашњих послова Црне Горе, донио је 31 октобра рјешење да се Гађиновићу омогући пут за Србију и послао сљедећу инструкцију Обласној управи у Никшићу:

„Владимира Гађиновића ослободите да иде за Србију и дадите му препоруку на наше пограничне власти да га ове препоруче турским властима како га не би спречавале пријећи за Србију“⁶.

Да би се помогло херцеговачким емигрантима у Никшићу, Министарски савјет Црне Горе под претсједништвом др Лазара Томановића донио је 1 новембра 1908 сљедећу одлуку:

„Министарски савјет у својој јучерашњој сједници донио је шљедеће ријешење:

Да господин министар Унутрашњих дјела нареди Обласној управи у Никшићу, да иста нађе за војничке бјегунце из Босне и Херцеговине скроман стан и храну, па да ће држава трошкове мјесечно плаћати“⁷.

Владимир Гађиновић је након добијених препорука отишао преко Турске за Србију задржавајући лијепе успомене на Црну Гору. За вријеме Балканског рата, у зиму 1912 године, Гађиновић се као добровољац напустивши Беч, јавио црногорској војсци и борио се са Црногорцима против Турака под Скадром. Након тога отишао је у Лозану да заврши своје социолошке студије⁷) одакле је држао везу са Младом Босном и међународним револуционарним покретом.

Нико С. Мартиновић

О НАТПИСИМА ИЗ МАНАСТИРА ПРАСКВИЦЕ

У II свесци **Историског часописа** г. 1951 на стр. 228—346 објавио је Ђорђе Сп. Радојичић „Извјештај о раду на проучавању старих српских рукописа и штампаних књига као и других старина“ у Сарајеву, Цавтату, Савини, Цетињу, Ободу, Прасквици и Острогу. Ми ћемо се овдје осврнути само на оно што је на стр. 346 казао о натписима из манастира Прасквице.

⁶) Исто, бр. 6243, од 31 окт. 1908.

⁷) Држ. архив — Цетиње, Министарски савјет, бр. 841 од 1 нов. 1908 и Мин. ун. дјела, бр. 6276 истог датума. Мин. ун. дјела је истог дана пре- нијело ово наређење Обласној управи у Никшићу.

⁷) Др Ситон—Ватсон: „Сарајево — студија о узроцима светскога рата“, стр. 44, издање Нове Европе 1926.

Пошто је навео да натпис из цркве св. Тројице доноси савним фрагментарно Љ. Стојановић (**Записи и натписи I 425—426**) по читању М. Црногорчевића (**Старинар XII, 1895, 74**), гдје се не слаже наведена година 7188 од створења свијета са годином н.е., те како се Стојановићдомишљао (спом. д. VI, 193) како би то требало читати, каже, да је натпис много потпуније читао Петар Д. Шеровић (**Манастир Прасквица, Котор, 1935, 7**), а да се тек из овог издања сазнало, да се натпис односи на живописане храма. Из његова се даљег излагања види, да му није познато, да је овај натпис читао и др Лазар Мирковић и објавио га у свом раду „Црквене старине из Дечана, Пећи, Цетиња и Прасквице“ (**Годишњак Музеја Јужне Србије, Скопље 1937, стр. 132**), чему се много чудимо. Исто му тако није познато, да смо се ми на ово Мирковићево читање осврнули у Гласнику Народног универзитета Боке Которске, бр. 1—4, (Котор, 1939) стр. 42 и натпис, према новијем и тачнијем читању, ту поново објавили.

Пошто је споменути Гласник данас скоро библиографска рјеткост, ми ћемо натпис и овдје објавити потпуније него ли је и гдје до сада био објављен. И овај натпис као и остале натписе, који се у овом чланку наводе, доносимо у транскрипцији, јер Штампарија, нажалост, нема старословенских слова. Натпис гласи:

Изволением Оца и поспешением С(и)на и савршением с(ве)-тога Д(у)ха пописа се си с(ве)ти... от битиа в ле. з. р. п. и [7188] от р(о)ждаства Х(ристо)ва а. х. п. [1680] трудом и подвигом и платоју (игумена) Н(и)к(оди)ма отачаством от Режевића и са поможением всего Паштроевића в д..... Писаше Н(и)кца Петрова с(и)нови оцу обшти л(и)ст и Лука Д(а)видов об.... и вое(во)да Нико..... обшти л(и)ст и воевода Иван Загор..... обшти л(и)ст и Андриана из Голубовића обшти л(и)ст.: Писа суђа Никац Андровић оцу и ђеду обшти л..... В(ог) (д)а пр(ос)ти.—

Данашње наше читање разликује се од нашег ранијег читања у споменутом Гласнику у толико, што смо употпунили име игумана, који се у натпису спомиње. Име игуманово је, дакле, по нашем читању: Никодим. То проистиче и из манастирске читуле, коју спомиње Црногорчевић (**Старинар XII, стр. 70 и 71**) и у којој су наведена имена 4 архимандрита и 46 јеромонаха. Пошто нам је, како ћемо то ниже видјети, из натписа на ћелији познато, да је г. 1698 био игуман манастира Василије, то је г. 1680, када је црква била живописана, могао бити игуманом само његов непосредни претходник из читуле, Никодим. С овим именом се потпуно слаже споменута читула као и очувана слова из оштећеног игуманова имена у цитираном натпису.

И ако се натпис, како се из предњег види, није могао потпуно прочитати, јер је доста оштећен, ипак је довољно оно, што

је очувано, да се зна које је године и чијим трудом је црква живописана и који су били приложници, да се могао тај рад извршити.

Радојичић наводи, да је „у натпису још прочитано име игумана Лаврентија и то испред године, одма после инвокације и речи: пописа се си свети (свакако храм)“, само не каже ко и када је то прочитао и гдје је то објављено. Та је тврдња потпуно неоснована, јер се у цијелом натпису уопште не спомиње игуман Лаврентије, а најмање „одма после инвокације“, гдје му по стилизацији натписа не би ни било мјеста. Затим Радојичић наставља: „Иза године стоји: трудом и подвигом и платоју игумена Не виде се ни сва слова од речи „игумена“, а од игуманова имена остала су два посљедња слова ма. Према томе није Лаврентије. Тај други игуман је „отачаством от Режевића“. Није јасно, како треба разумети помен двојице игумана“.

Овдје је код Радојичића настала читава збрка. Тачно је, дабоме, да игуман није Лаврентије, те се јако чудимо, гдје је он то име пронашао и прочитао.

Једини игуман, који се у натпису спомиње, звао се, како смо горе навели, Никодим и био је родом из Режевића, села гдје се налази манастир Режевић, па према томе отпада чуђење Радојичићево, којему „није јасно, како треба разумети помен двојице игумана“, што уопште у натпису и нема.

У натпису се истиче, да је црква живописана помоћу свих Паштровића, а посебно се наводе синови Никца Петрова и Лука Давидов(ић), који уписаше „општи лист“. Општи лист су уписали и војвода Никола, којему презиме није очувано и војвода Иван Загор(ац) као и суђа Никац Андровић и нека Андријана из Голубовића, сеоца у Режевићима.

Овдје треба истакнути, да су Паштровићи, када су се уговором у XV в. подложили Млечима, добили између осталог као најважнију повластицу, да бирају себи кнеза и да имају свој суд по својим обичајима и законима. По традицији, задњи паштровски кнез био је Стефан Штиљановић, који је био преселио из Паштровића крајем XV вијека. И заиста, мјесто кнеза, бирају Паштровићи од XVI вијека четири судије (суђе) на годину дана. У исто доба бирају сваке године 2 војводе и 12 властелина, који сачињавају војну и судску власт. Усто је важан и Паштровски збор, т.ј. скуп свих домаћина, који се састаје под ведрим небом заједно са судијама и војводама, одобрава њихове одлуке, учествује у суђењу, те издаје законске одредбе. (Види А. Соловјев, Паштровске исправе XVI—XVIII века, Споменик САН LXXXIV, Београд 1936). Горњи је натпис важан и с тога гледишта, што се у истоме спомињу и све локалне власти, од народа изабране, које су управљале Паштровићима (војводе, судије и Паштровски збор, који је помагао живописање цркве, што слиједи из ријечи: „поможением всего Паштровевића“).

При крају свога излагања каже Радојичић, да се на царским дверима налази натпис: „Си кемер писа Андрија Шепца Никца Петрова, хтитор св. Николе. Створи себе вечни помен. Бог да га прости 1714“, који да нијесу „запазили“ ни Црногорчевић, ни Шеровић. Тачно је, да тај натпис није Црногорчевић објавио, али је заиста чудно и неразумљиво, како је могао да напише, да га нијесмо ни ми запазили. Да је и летимице прочитао нашу доста кратку монографију „Манастир Пракквица“, морао би запазити на стр. 10 и 11 слиједеће ретке, који се односе на иконостас у цркви св. Тројице: „Иконостас је стар и трошан. Испод крста сачуван је ред икона, на којему су претстављени св. апостоли, св. Богородица и св. Јован Претеча. Више царских двери сачуван је запис који се први пут објављује, а гласи: „+ Си кјемер писа Андрија Шепца Никца Петрова хтитор с(ве)того Николе сатвори себе вечни помен. Бог да прости“. Дакле, не само што смо натпис запазили и тамо објавили, него смо и изричито нагласили, да се исти по први пут објављује, а што то Радојичић није запазио, значи да нашу књижицу није цијелу ни прегледао, а камоли прочитао.

У Пракквици постоји још један натпис, чији је нејасни и нетачни снимак донио Црногорчевић у споменутом свом раду о овом манастиру (**Старинар XII** (1895) стр. 73), али није ни покушао да га прочита. То је врло примитивно и од сасвим невјеште руке урезан натпис према надвратнику улазних врата манастирске ћелије на плочи дугој 53, а широкој 25 см. који смо већ горе споменули. По Црногорчевићеву снимку трудио се Љ. Стојановић да натпис прочита (**Записи и натписи I**, стр. 238, бр. 803), али му је то само дјелимично успјело, јер није могао да прочита оно што је најглавније: име игумана урезан. Ми смо осим једне ријечи, и овај натпис раније прочитали и такође га први пут објавили на стр. 6 споменуте своје монографије, гдје смо навели и име игуманово, које Љ. Стојановић није могао да прочита по снимку Црногорчевићеву и утврдили годину. А сада, пошто нам је успјело да га свега прочитамо, овдје га у цјелости објављујемо:

„+ Сврши се сија келија в дни бл(а)говерне господе мнетчке труд(о)м игумена Васили(а) и все о Х(рист)је братие. помоштију б(о)жијеју (от би)тиа в ле(то) 3 и С S“ (7206 = 1698).

Да је натпис урезан г. 7206 од створења свијета, што одговара г. 1698 н.е. а не 7066, односно 1588 н.е., што Стојановић из Црногорчевићева снимка није могао тачно разабрати, јасно се види на самој плочи, а то исто проистиче и из чињенице, што се у натпису спомиње игуман Василије, чије је име наведено у споменутој манастирској читули непосредно иза игумана Никодима, који се спомиње у горе објављеном натпису из г. 1680, када је била живописана манастирска црква св. Тројице.

П. Д. Шеровић